

prof. dr hab. inż. Krzysztof Młynarczyk
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa
Katedra Architektury Krajobrazu

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr inż. **Dominiki Dymek**

pt. „*Użytkowanie i kierunki rozwoju rodzinnych ogrodów działkowych (ROD)
w miastach na przykładzie Poznania*”.

Recenzję wykonano na zlecenie Rady Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu oraz Dziekana, dr. hab. Tomasza Kosiady

Praca doktorska była realizowana pod kierunkiem dr hab. Leszka Bednorza
oraz promotora pomocniczego, dr inż. arch. Agnieszki Wilkaniec

1. Wybór tematu, cel i zakres pracy

Rodzinne Ogrody Działkowe są ważnym elementem zieleni miejskiej - wzbogacają ogólną przestrzeń biologicznie czynną a jednocześnie odgrywają znaczącą rolę w sferze społecznej. Pełnią rozliczne funkcje – między innymi rekreacyjną, ekonomiczną (produkcja warzyw i owoców), edukacyjną, estetyczną. Istotna jest również ich rola ekologiczna w zakresie ochrony bioróżnorodności a także w aspekcie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatycznych. Ogrody działkowe są nieodłącznym elementem krajobrazu miejskiego i powinny być zawsze brane pod uwagę przy sporządzaniu wszelkich opracowań planistycznych, a zwłaszcza miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W związku z powyższym podjęcie przez Autorkę recenzowanej pracy szczegółowych badań obejmujących poznanie i analizy uwarunkowań funkcjonowania Rodzinnych Ogrodów Działkowych a także określenie kierunków ich rozwoju należy uznać za uzasadnione. Brzmienie tytułu rozprawy trafnie precyzuje zawartość treściową całości.

2. Podstawy metodyczne badań

Założenia metodyczne zostały przedstawione w rozdziale trzecim „Materiał i metody badań”. Autorka zaplanowała realizację podjętych prac na trzech poziomach: badań ogólnych, badań szczegółowych oraz w aspekcie aplikacyjnym.

Wybór oraz opisy metod badawczych nie budzą zastrzeżeń. Stosowane skale klasyfikacyjne zostały przedstawione szczegółowo i w pełni komunikatywnie. Precyzyjnie podano również programy komputerowe stosowane w trakcie obliczeń a także sporządzania opracowań projektowych. Zakres badań ankietowych (a właściwie sondażowych z ankietyzacją jako techniką badawczą oraz kwestionariuszem wywiadu w formie narzędzia badawczego) został przedstawiony wyczerpująco. Podobnie opracowano zakres prac badawczych w aspekcie aplikacyjnym.

Ogólnie założenia metodyczne należy ocenić jako prawidłowe. Rozdział ten dostarcza informacji o stosowanych metodach badawczych i etapach badań, stosowanych wskaźnikach i parametrach a także wykonanych obliczeniach. Uzupełniające informacje można odnaleźć w dalszych częściach pracy.

3. Struktura pracy oraz dokumentacja tabelaryczna i graficzna

Dysertacja została złożona w formie oprawionego wydruku komputerowego, obejmującego 372 numerowanych stron tekstu. Ponadto w drugim, oprawionym woluminie dołączono 21 załączników a także 11 kolejnych, zawierających graficzne opracowania projektowe, umieszczono w kieszeni okładki.

W głównym woluminie tekstowym zamieszczono łącznie 69 tabel oraz 88 rycin. Wyodrębniono 10 głównych rozdziałów: *Wstęp, hipotezy i cele pracy, Przegląd literatury, Materiał i metody badań, Wyniki badań, Dyskusja i podsumowanie, Wnioski*, a także *Podziękowania, Spis literatury, Streszczenie, Summary*. Cztery ostatnie nie powinny jednak mieć rangi rozdziału – powinny to być, moim zdaniem, części nienumerowane - zawierają jedynie wykaz piśmiennictwa, streszczenia oraz krótki tekst podziękowań.

Główne rozdziały podzielono ogólnie na 10 rozdziałów pierwszego oraz 29 drugiego rzędu.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż tabele i ryciny opracowano bardzo starannie z dużą dbałością o detale graficzne. Załączone fotografie prezentują niezłą jakość techniczną i cechuje je dobra kompozycja kadru. Wszystkie zestawienia tabelaryczne i materiały ilustracyjne korespondują z zawartością treściową pracy.

Chociaż dysertacja jest bardzo obszerna, to jednak należy stwierdzić, iż zachowano ogólnie prawidłowe proporcje pomiędzy poszczególnymi jej partiami oraz logiczną kolejność rozdziałów i podrozdziałów. Rozprawa jest przejrzysto zredagowana, starannie opracowana, z dostrzegalną dbałością o stronę wizualną.

4. Dobór oraz wykorzystanie piśmiennictwa i innych materiałów źródłowych

Doktorantka zebrała i zestawiała w pokaźnym wykazie bibliograficznym 230 pozycji piśmiennictwa, w tym 88 pozycji obcojęzycznych – głównie zagranicznych. Ponadto wykorzystwała 14 aktów prawnych oraz 24 źródła internetowe.

Należy podkreślić prawidłowy wybór tematyczny niemal wszystkich prac oraz ich merytoryczny związek z omawianymi zagadnieniami. Autorka przeprowadziła dokładną kwerendę szeregu trudno osiągalnych źródeł literaturowych. Wiele z nich odegrało kluczową rolę w trakcie przeprowadzonych analiz oraz dyskusji wyników badań. Świadczy to o zrealizowaniu ambitnego planu poznania i wykorzystania wszelkich dostępnych danych dotyczących przedmiotu badań. Na podkreślenie zasługuje fakt uwzględnienia wielu ważnych źródeł zagranicznych, niezwykle istotnych w prawidłowym określeniu stanu wiedzy odnoszącego się do tematyki badawczej.

5. Merytoryczna ocena pracy

Całość zebranych materiałów Autorka przedstawiła w formie oryginalnej, starannie przygotowanej pracy. Po merytorycznym wprowadzeniu, precyzyjnym określeniu tez wyjściowych, celu i zakresu badań, stanu wiedzy w zakresie przedmiotu badań i opisie metodyki, konsekwentnie naświetliła wielokierunkowe aspekty podjętej tematyki. Dokonała tego w oparciu o szczegółowe wyniki badań własnych, w konfrontacji ze starannie dobraną literaturą przedmiotu.

Główny trzon pracy, obejmujący łącznie 233 strony, stanowią wyniki przeprowadzonych badań zawarte w rozdziale czwartym. Doktorantka dokonała wielokierunkowych, szczegółowych analiz dokumentując całość wieloma zestawieniami tabelarycznymi a także autorskimi fotografiami. Rozpoczęła od ogólnych uwarunkowań przestrzennych lokując Rodzinne Ogrody Działkowe w systemie zieleni miejskiej. Interesujących informacji dostarcza podrozdział 4.1.2., traktujący o miejscu ogrodów w dokumentach planistycznych a także zawierający analizy funkcjonalno-przestrzenne. Daje to wyraźny obraz pozwalający na umiejscowienie owych ogrodów w dobrze znanym, choć aktualnie nie do końca w pełni czytelnym, pierścieniowo-klinowym systemie zieleni Poznania.

W dalszych częściach Autorka analizuje rekreacyjny charakter ogrodów działkowych, odnosząc się, między innymi, do sposobu ich zagospodarowania, układu, ogólnej estetyki a także charakteru architektury ogrodowej – głównie altan, ale także ogrodzeń i ciągów komunikacyjnych. Dokonane klasyfikacje poszczególnych elementów zagospodarowania przynoszą szereg cennych danych. W efekcie analizy kierunków wykorzystania udokumentowano wiodącą funkcję rekreacyjno-wypoczynkową, głównie w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych (sondażowych).

Dostępność terenów ogrodów działkowych w układzie przestrzennym miasta z odniesieniem, między innymi, do zabudowy mieszkaniowej, obiektów użyteczności publicznej, systemów komunikacji, terenów zieleni urządzonej i in., to niezwykle ważne uwarunkowania z punktu widzenia funkcjonowania założeń urbanistycznych. Takim zagadnieniem Doktorantka poświęciła znaczną część pracy w podrozdziale zatytułowanym „Dostępność ROD Poznania”, posługując się zestawieniami tabelarycznymi oraz rycinami obrazującymi szereg układów lokalizacyjnych na tle przestrzennej sylwety miasta. Doskonałym uzupełnieniem toku rozważań w tej części pracy są wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych wśród użytkowników działek w wybranych dziesięciu ogrodach a także wśród osób niebędących działkowcami. Ten fragment pracy zamyka bilans strategiczny (analiza SWOT), opracowana w formie tekstowej i tabelarycznej.

Swoistym posumowaniem opisanych zagadnień są projekty naprawcze wybranych dziesięciu Rodzinnych Ogrodów Działkowych. Zamieszczono je w formie załączników, które obrazują autorskie koncepcje przestrzennych i funkcjonalnych przekształceń owych ogrodów, z propozycjami wprowadzania terenów ogólnodostępnych, w tym również rekreacyjnych. Interesująca jest koncepcja Nadwarciańskiego Parku Działkowego, łącząca w swych założeniach niemal wszystkie, wcześniej wskazywane pozytywne cechy ogrodów działkowych. Znajduje to odbicie również w autorskim „Katalogu dobrych praktyk projektowania, zakładania i zarządzania ROD”.

Na specjalne pozytywne podkreślenie zasługuje część pracy, w której Doktorantka podjęła niełatwe zadanie przeprowadzenia dyskusji wyników, bardzo dobrze wykorzystując szereg ważnych pozycji piśmiennictwa, zwłaszcza w zakresie społecznych uwarunkowań funkcjonowania ogrodów działkowych.

Zamknięcie całego toku rozważań stanowi sześć sformułowanych wniosków. Zawierają one szereg celnych stwierdzeń końcowych, wynikających rzeczywiście z przeprowadzonych analiz i rozważań. Należy stwierdzić, iż określony cel badań został zrealizowany a także dowód naukowy został przeprowadzony w sposób prawidłowy.

Studując rozprawę dostrzegłem w niej pewne niedoskonałości (obok wcześniej podanych), na które warto zwrócić uwagę, zwłaszcza w przypadku publikacji pracy w całości lub we fragmentach, co w opinii recenzenta powinno zostać zrealizowane.

- 1). Praca jest niezwykle obszerna. Lekturę całości zapewne ułatwiłoby skrócenie niektórych jej części. Jako przykład może posłużyć sposób opracowania wyników badań sondażowych (ankietowych). Bardziej komunikatywne byłoby przedstawienie ich w formie rycin (np. różnej formuły diagramów). Podobnie bardzo obszerne tabele inwentaryzacyjne, dokładnie dokumentujące przeprowadzone prace, mogłyby

zaistnieć w formie załączników - wówczas tekst opracowania byłby łatwiejszy w lekturze. Również analiza SWOT opracowana jedynie tabelarycznie byłaby bardziej komunikatywna.

- 2). Niezbyt dokładnie wyjaśniono „poziom widoczności” działki, oceniany w pięciostopniowej skali (str. 71). Czy chodziło tu o procentowy udział „otwarc widokowych”. Jeśli tak, to gdzie był ulokowany punkt obserwacji? Czy odnoszono to do znanej teorii wnętrza krajobrazowego?
- 3). Opracowane graficznie, w formie załączników, „Projekty naprawcze...” w zasadzie są jedynie graficznymi koncepcjami naprawczymi. Jeśli ogród działkowy traktujemy jako obiekt architektury krajobrazu, to ów projekt powinien mieć cechy opracowania technicznego, z zastosowaniem normatywnych oznaczeń graficznych wszystkich elementów roślinnych, malej architektury, wymiarowania itd. Dotyczy to jedynie nazwy użytej w tytule, bowiem przyjęta forma graficzna jest w przypadku ocenianej dysertacji wystarczająca.

W podsumowaniu pragnę podkreślić, że Autorka w stopniu bardzo dobrym opanowała warsztat naukowy, co wynika z treści całej pracy a zwłaszcza z rozdziałów zawierających interpretacje wyników badań. Wszystkie zestawione wyniki analiz Doktorantka wykorzystwała w częściach opisowych, umiejętnie identyfikując szereg powiązań przyczynowych. Podobnie tok narracji stosowany w całym opracowaniu należy uznać jako bardzo dobry i komunikatywny, co sprawia, że całość czyta się z zainteresowaniem.

Dysertacja została przygotowana bardzo dobrze pod względem edytorskim i trudno w niej znaleźć uchybienia techniczne. W tym kontekście bardzo nieliczne błędy literowe, które zaznaczyłem w tekście i na marginesach wydruku, podaję jedynie mając na względzie realizację wszystkich obowiązków recenzenta.

Przytoczone powyżej nieścisłości i uchybienia nie umniejszają wartości naukowej ocenianej dysertacji. Uważam, że praca wnosi szereg elementów nowatorskich i powinna być ogłoszona drukiem.

Do szczególnie wartościowych elementów ocenianej rozprawy zaliczam:

- szczegółowe i bogato ilustrowane opracowanie rozdziału obejmującego stan wiedzy (przeгляд literatury) w zakresie rozwoju ogrodnictwa działkowego w Europie, Polsce i Poznaniu,
- wielokierunkowe analizy dostępności Rodzinnych Ogrodów Działkowych Poznania,

- sporządzenie katalogu dobrych praktyk projektowania, zakładania i zarządzania ROD,
- opracowanie koncepcji projektowej Nadwarciańskiego Parku Działkowego, łącznie z wzorami zagospodarowania działek,
- sporządzenie wykazu gatunków i odmian roślin szczególnie polecanych do nasadzeń na działkach oraz terenach wspólnych w ogrodach działkowych.

6. Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr inż. Dominiki Dymek pt. *„Użytkowanie i kierunki rozwoju rodzinnych ogrodów działkowych (ROD) w miastach na przykładzie Poznania”* została wykonana w oparciu o prawidłowo opracowaną i precyzyjnie realizowaną metodykę badań. Wnosząc nowe elementy naukowe zasługuje na wysoką, pozytywną ocenę. Lektura całości pozwala na stwierdzenie, iż Doktorantka wykazała bardzo dobre opanowanie trudnego warsztatu badawczego. Stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, określone w artykule 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zmianami – Dz.U. z dnia 27 września 2017 r. poz. 1789).

Wnioskuje o dopuszczenie Autorki – mgr inż. Dominiki Dymek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Olsztyn, 3 czerwca 2019 r.

